

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69

Telefon dyżurny: 21-34-34

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telex: 816-436

BD/298/45/88

MŁODZIEŻ O SŁUŻBIE WOJSKOWEJ

Komunikat z badań

Listopad 1988 r.

W sondażu opinii uczniów szkół średnich i zawodowych¹ poruszyliśmy m.in. zagadnienia związane ze służbą wojskową. Interesowały nas poglądy młodzieży na temat powszechnego obowiązku obrony kraju, wyobrażenia o służbie wojskowej, a także sposób postrzegania roli sił zbrojnych w państwie oraz sojuszników i wrogów naszego kraju.

1. Opinie o powszechnym obowiązku służby wojskowej

Na pytanie: "Kto powinien służyć w wojsku?" - uczniowie i uczennice łącznie odpowiadali następująco:

- wszyscy mężczyźni zdolni do służby wojskowej - 40,2%,
- nie wszyscy, niektórzy powinni być zwolnieni - 21,6%,
- tylko ci mężczyźni, którzy chcą - 37,5%.

Badaną zbiorowość uczniowską jako całość charakteryzuje zatem dość wysoki poziom akceptacji powszechnej obowiązkowej służby wojskowej. Jednak stanowisko chłopców i dziewcząt w tej kwestii jest zdecydowanie odmienne (tab.1). Dziewczeta znacznie częściej opowiadają się za obowiązkową powszechną (także z zastosowaniem wyjątkowych zwolnień) służbą wojskową chłopców.

Tabela 1

w procentach

Odpowiedzi na pytanie: "Kto powinien służyć w wojsku?"	Chłopcy	Dziewczeta
Wszyscy mężczyźni zdolni do służby wojskowej	27,1	56,8
Nie wszyscy, niektórzy powinni być zwolnieni	19,6	23,8
Tylko ci mężczyźni, którzy chcą	53,4	19,4

Ponad połowa chłopców (53,4 wobec 19,4% dziewcząt) jest zdania, że służbę wojskową powinni odbywać tylko ci, którzy chcą, odrzucają tym samym zasadę jej powszechnej obowiązkowości. Z tym poglądem najczęściej spotykamy się wśród uczniów:

¹ Badanie pod hasłem "Młodzież '88" zrealizowano w dniach 25-29 kwietnia 1988 r. Szczegółową charakterystykę badanej zbiorowości przedstawiono w aneksie.

techników i liceów ogólnokształcących, zamieszkujących w miastach powyżej 500 tys. mieszkańców (tak sądzi 71,9% tej grupy), mających ojca z wykształceniem wyższym, nie należących do organizacji społeczno-politycznych (tab.2). Różnica stanowisk chłopców i dziewcząt utrzymuje się we wszystkich wyszczególnionych tu grupach społeczno-demograficznych.

Tabela 2

w procentach

Cechy społeczno-demograficzne respondentów	Odpowiedzi na pytanie: "Kto powinien służyć w wojsku?"					
	wszyscy mężczyźni zdolni do służby wojskowej		nie wszyscy, niektórzy powinni być zwolnieni		tylko ci mężczyźni, którzy chcą	
	a	b	a	b	a	b
<u>Typ szkoły</u>						
Liceum ogólnokształcące	33,8	50,0	16,2	27,9	50,0	22,1
Technikum	16,7	54,0	15,7	16,0	67,7	30,0
Liceum zawodowe	39,0	55,9	16,9	24,1	44,1	20,0
Zasadnicza szkoła zawodowa	29,8	64,8	22,8	21,6	47,4	13,6
<u>Miejsce zamieszkania</u>						
Wieś	35,6	59,9	24,4	25,4	40,4	14,7
Miasto:						
do 20	30,4	54,0	14,7	28,0	54,9	18,0
od 20 do 100	25,3	54,2	22,2	18,1	52,5	27,7
od 100 do 500	16,1	56,5	16,1	21,7	56,7	21,7
powyżej 500 tys. mieszkańców	15,7	44,4	12,4	11,1	71,9	44,4
<u>Wykształcenie ojca</u>						
Niepełne podstawowe i podstawowe	35,2	62,4	20,7	23,3	44,1	14,3
Zasadnicze zawodowe	27,1	56,7	20,0	22,8	52,9	20,6
Niepełne średnie i średnie	22,2	53,6	20,4	22,7	57,4	23,7
Niepełne wyższe i wyższe	22,4	42,3	15,3	25,0	62,2	32,7
<u>Przynależność do organizacji</u>						
Członkowie ZSMP, ZHP, ZMW, samorządu	34,7	60,0	22,1	23,0	43,2	17,0
Nie należący	22,7	53,0	18,3	25,1	58,9	21,9
a - chłopcy; b - dziewczęta.						

O ile opinie chłopców i dziewcząt o obowiązku powszechnej służby wojskowej znacznie się różnią, o tyle ich stosunek do służby zastępczej jest bardzo podobny - blisko 80% ankietowanych obu płci opowiada się za jednakowym do niej prawem dla wszystkich (tab.3). Dominuje też opinia, że służba zastępcza nie powinna być znacznie dłuższa od służby zasadniczej. Ponad połowa chłopców i niemal połowa dziewcząt akceptuje pogląd, że zwolnieni od służby wojskowej powinni być ci, którym na jej odbycie nie pozwala religia. Takie samo stanowisko wobec przeciwnych stosowaniu przemocy w ogóle zajęło nieco mniej badanych. Zwolennikami całkowitego zniesienia obowiązkowej służby wojskowej - wojska zawodowego - jest 63,1% chłopców i 30,1% dziewcząt - najczęściej mieszkańców dużych miast, pochodzących z rodzin, w których ojciec ma wyższe wykształcenie.

Tabela 3

w procentach

Opinie	Respondenci			
	podzielający opinię		nie dzielący opinii	
	dziewczeta	chłopcy	dziewczeta	chłopcy
Każdy młody człowiek powinien mieć prawo odbywania zastępczej służby wojskowej	79,2	77,2	20,8	22,8
Zastępcza służba wojskowa powinna być znacznie dłuższa od zasadniczej	28,9	33,1	71,1	66,9
Zwolnieni od służby wojskowej powinni być ci, którym na to nie pozwala religia	59,0	48,2	41,0	51,8
Należy znieść obowiązkową służbę wojskową, wojsko powinno być zawodowe	63,1	30,1	36,9	69,9
Zwolnieni od służby wojskowej powinni być ci, którzy są przeciwni stosowaniu przemocy w ogóle	54,3	37,2	45,7	62,8

Chcąc zorientować się, czy stosunek do powszechnej służby wojskowej zależy od nastawienia politycznego, wśród młodzieży mającej sprecyzowane opinie o dotychczasowym dorobku socjalizmu

i celowości kontynuowania socjalistycznego kierunku rozwoju Polski (87% ogółu badanych) oraz o socjalizmie w szerokim wymiarze wyodrębniliśmy dwie grupy respondentów. Pierwsza obejmująca 32% powyższej zbiorowości to pozytywnie nastawieni do ustroju socjalistycznego - przekonani, że przyniósł on ludziom w Polsce więcej korzyści niż strat oraz że warto go kontynuować i raczej pozytywnie ustosunkowani do socjalizmu w wymiarze ogólnym. Druga grupa (43% wyodrębnionej zbiorowości) to negatywnie nastawieni do socjalizmu. Tabela 4 zawiera rozkłady odpowiedzi na pytanie o stosunek do powszechnego obowiązku służby wojskowej w obu grupach.

Tabela 4

w procentach

Opinie	Respondenci dzielący opinię z grupy:			
	pozytywnie nastawionych		negatywnie nastawionych	
	do ustroju socjalistycznego w Polsce			
	chłopcy	dziewczeta	chłopcy	dziewczeta
Każdy młody człowiek powinien mieć prawo odbywania zastępczej służby wojskowej	76,0	80,2	79,6	75,0
Służbę wojskową powinni odbywać wszyscy mężczyźni, którzy są do niej zdolni	65,7	76,7	26,8	59,1
Zastępcza służba wojskowa powinna być znacznie dłuższa od zasadniczej	47,1	33,0	23,1	31,0
Zwolnieni od służby wojskowej powinni być ci, którym nie pozwala na to religia	46,4	43,9	62,7	54,8
Należy znieść obowiązkową służbę wojskową, wojsko powinno być zawodowe	38,2	22,4	72,5	36,2
Zwolnieni od służby wojskowej powinni być ci, którzy są przeciwni stosowaniu przemocy w ogóle	28,4	27,0	62,2	48,7
Uwaga - Wyłączono odpowiedzi "Trudno powiedzieć".				

Grupa negatywnie nastawionych do socjalizmu w Polsce ponad dwukrotnie częściej niż grupa pozytywnie nastawionych nie akceptuje powszechnej obowiązkowej służby wojskowej. Częściej też jest za zwolnieniem ze służby tych, którym nie pozwalają na nią przekonania religijne, oraz przeciwnych stosowaniu przemocy.

Choć obie grupy w takim samym stopniu podzielają opinię, że każdy młody człowiek powinien mieć prawo do zastępczej służby wojskowej, to grupa druga dwukrotnie rzadziej akceptuje znacznie dłuższy niż zasadniczej okres jej trwania. Częściej też występuje tu pogląd, że należy znieść obowiązkową służbę wojskową, a wojsko powinno być zawodowe.

2. Wyobrażenia o służbie wojskowej

Wpływ wojska na młodych ludzi różnie oceniają chłopcy i dziewczęta. Z opinią, że jest on pozytywny, zgadza się 43,9% chłopców i 71,9% dziewcząt. Różnice związane z płcią respondentów wyraźnie zaznaczają się także w odpowiedziach na pytanie otwarte: "Co sądzisz na temat służby wojskowej?". Wypowiedzi badanych były bardzo różnorodne. Uporządkowaliśmy je w 7 kategorii odrębnie dla chłopców i dziewcząt. Po obliczeniu wyników okazało się, że wśród chłopców dominuje przede wszystkim postulat skrócenia służby wojskowej lub jej zniesienia. Dość często wskazują oni także na negatywny wpływ służby wojskowej na młodych ludzi oraz na negatywne zjawiska w życiu wojska. Znacznie większą aprobatę zyskała służba wojskowa wśród dziewcząt. Oto szczegółowe dane.

Co sądzisz na temat służby wojskowej?

Chłopcy

- I - Należy skrócić służbę wojskową (ogólnie) - 44,1%,
w tym:
 - skrócić do 1 roku - 13,2%,
 - 2-3-letnia służba to marnotrawstwo czasu, "przerwa w życiorysie" - 8,0%,
 - skrócić do 1,5 roku - 2,8%,
 - służba wojskowa powinna być skrócona, ponieważ po pewnym okresie zaprzestaje się szkolenia wojskowego - 1,8%,
 - skrócić do 3-6 miesięcy - 1,3%.

- II - Należy znieść obowiązkową służbę wojskową (ogólnie) - 31,9%,
w tym:
- zasadnicza służba wojskowa powinna być ochotnicza (np. dwuletnia lub krótsza) - 13,2%,
 - wojsko powinno być zawodowe - 7,7%,
 - ci, którzy mieliby chęć pójść do wojska, powinni otrzymywać zapłatę, tak jak za każdą inną pracę - 3,1%.
- III - Aprobata obowiązkowej, powszechnej służby wojskowej (ogólnie) - 26,1%
w tym:
- jest to patriotyczny obywatelski obowiązek - 3,6%,
 - wojsko szkoli żołnierzy, by w razie niebezpieczeństwa mogli bronić niepodległości kraju - 2,7%,
 - służba wojskowa powinna trwać 2 lata - 1,2%,
- IV - Niewłaściwe, negatywne zjawiska w czasie odbywania służby wojskowej (ogólnie) - 10,3%,
w tym:
- niewłaściwe stosunki między żołnierzami, także kadra i żołnierzami - 2,1%,
 - zbyt wielkie trudy żołnierskiego życia - 1,5%,
 - poniżanie żołnierzy - 1,3%.
- V - Negatywny wpływ służby na młodych ludzi (ogólnie) - 6,9%,
w tym:
- negatywny wpływ na psychikę, niszczenie osobowości - 3,3%,
 - nabywanie złych nawyków, nałogów, alkoholizm, palenie papierosów - 1,8%.
- VI - Należy zlikwidować armię (ogólnie) - 4,2%,
w tym:
- na świecie nie powinno być żadnej armii - 1,2%.
- VII - Zastrzeżenia do tekstu przysięgi wojskowej - 0,7%,
w tym:
- należy wykreślić fragment, gdzie "przysięga się wierność sojusznicznej Armii Radzieckiej" - 0,3%.

Dziewczęta

- I - Aprobata powszechnej, obowiązkowej służby wojskowej (ogólnie) - 57,8%
- w tym:
- wojsko szkoli żołnierzy, by w razie niebezpieczeństwa mogli bronić niepodległości kraju - 10,6%,
 - jest to obywatelski, patriotyczny obowiązek - 5,4%,
 - wojsko pracuje na rzecz gospodarki - 2,0%.
- II - Należy skrócić służbę wojskową (ogólnie) - 32,3%,
- w tym:
- skrócić do 1 roku - 12,8%,
 - służba wojskowa powinna być skrócona, ponieważ po pewnym okresie zaprzestaje się szkolenia wojskowego - 3,1%,
 - skrócić do 1,5 roku - 2,9%.
- III - Pozytywny wpływ służby na młodych ludzi (ogólnie) - 12,6%,
- w tym:
- potrzebna jest każdemu mężczyźnie, "dobra szkoła życia" - 8,3%,
 - wychowuje młodzież - 2,3%.
- IV - Niewłaściwe, negatywne zjawiska w czasie odbywania służby wojskowej (ogólnie) - 11,7%,
- w tym:
- niewłaściwe, niehumanitarne metody szkolenia - 2,2%,
 - poniżanie żołnierzy - 2,0%.
- V - Należy znieść obowiązkową służbę wojskową (ogólnie) - 6,6%,
- w tym:
- zasadnicza służba wojskowa powinna być ochotnicza (np. dwuletnia lub krótsza) - 2,5%,
 - wojsko powinno być zawodowe - 1,1%.
- VI - Powinna istnieć zastępcza służba wojskowa - 2,9%.
- VII - Należy zlikwidować armię - 1,5%.

Wyobrażenia na temat służby wojskowej wiążą się ze stosunkiem do powszechnej służby wojskowej. Wśród zwolenników obowiązku odbywania służby przez wszystkich mężczyzn przeważają

wypowiedzi wskazujące na jej aprobatę. Z kolei przeciwnicy powszechnej służby najczęściej postulują zniesienie obowiązkowej służby wojskowej (tab.5).

Tabela 5

w procentach

Kto powinien służyć w wojsku?	Co sądzisz na temat służby wojskowej?
Odpowiedzi chłopców	
Wszyscy mężczyźni zdolni do służby wojskowej	Aprobata powszechnej obowiązkowej służby (ogólnie) - 48,9 Należy skrócić służbę wojskową (ogólnie) - 43,7 Pozytywny wpływ służby na młodych ludzi (ogólnie) - 16,6
Nie wszyscy, niektórzy powinni być zwolnieni	Należy skrócić służbę wojskową (ogólnie) - 45,8 Aprobata powszechnej obowiązkowej służby (ogólnie) - 36,0 Niewłaściwe zjawiska w czasie odbywania służby (ogólnie) - 12,3
Tylko ci mężczyźni, którzy chcą	Należy znieść obowiązkową służbę wojskową (ogólnie) - 53,5 Należy skrócić służbę wojskową (ogólnie) - 44,0 Niewłaściwe zjawiska w czasie odbywania służby (ogólnie) - 11,9
Odpowiedzi dziewcząt	
Wszyscy mężczyźni zdolni do służby wojskowej	Aprobata powszechnej obowiązkowej służby (ogólnie) - 66,4 Należy skrócić służbę wojskową (ogólnie) - 30,1 Pozytywny wpływ służby na młodych ludzi (ogólnie) - 16,3
Nie wszyscy, niektórzy powinni być zwolnieni	Aprobata powszechnej obowiązkowej służby (ogólnie) - 64,1 Należy skrócić służbę wojskową (ogólnie) - 25,9 Pozytywny wpływ służby na młodych ludzi (ogólnie) - 12,3
Tylko ci mężczyźni, którzy chcą	Należy skrócić służbę wojskową (ogólnie) - 44,9 Należy znieść obowiązkową służbę wojskową (ogólnie) - 29,0 Aprobata powszechnej obowiązkowej służby (ogólnie) - 27,0

3. Opinie o roli sił zbrojnych w państwie

Zadaliśmy sobie pytanie, czy służba wojskowa jest traktowana przez młodzież w kategoriach obowiązku patriotycznego. Większość ankietowanych nie akceptuje takiego stanowiska. Z opinią, że ludzie uchylający się od służby wojskowej, nie są patriotami, zgodziło się 24,1% chłopców. Wielu zwolenników, zwłaszcza wśród chłopców, zyskała też teza, że armia to aparat przemocy i ucisku, a nie instytucja stojąca na straży niepodległości kraju. Jednak większość chłopców (57,1%) jest przekonana, że wojsko dobrze strzeże naszych granic, z kolei dziewczęta częściej podzielają opinię, że nasze granice nie są dobrze zabezpieczone przed agresją. Pełne zestawienie odpowiedzi zawiera tabela 6.

Tabela 6

w procentach

Opinie	Respondenci			
	podzielający opinię		nie dzielący opinii	
	chłopcy	dziewczeta	chłopcy	dziewczeta
Ludzie uchylający się od służby wojskowej nie są patriotami	24,1	39,1	75,9	60,9
Wojsko to aparat przemocy i ucisku, a nie instytucja stojąca na straży niepodległości kraju	48,3	29,6	51,7	70,4
Nasze granice Polski są dobrze zabezpieczone przed agresją ze strony innych państw	57,1	41,8	42,9	58,2

Poglądy w omawianych kwestiach są bardzo wyraźnie różnicowane przez nastawienia polityczne (tab.7). W grupie pozytywnie ustosunkowanych do socjalizmu w Polsce dwukrotnie częściej niż w grupie mającej niechętny stosunek uchylanie się od służby jest łączone z brakiem postawy patriotycznej. Grupa pierwsza rzadziej pojmuje wojsko jako aparat przemocy i ucisku, częściej jest przekonana, że nasze granice są dobrze zabezpieczone przed agresją.

Tabela 7

w procentach

Opinie	Respondenci podzielający opinię z grupy:			
	pozytywnie nastawionych		negatywnie nastawionych	
	do ustroju socjalistycznego w Polsce			
	chłopcy	dziewczęta	chłopcy	dziewczęta
Ludzie uchylający się od służby wojskowej nie są patriotami	40,0	47,1	17,8	28,2
Wojsko to aparat przemocy i ucisku, a nie instytucja stojąca na straży niepodległości kraju	20,9	18,5	59,5	47,8
Nasze granice są dobrze zabezpieczone przed agresją ze strony innych państw	74,2	48,8	50,6	29,3
Uwaga - Z analizy wyłączono odpowiedzi "Trudno powiedzieć".				

4. Opinie o udziale Polski w Układzie Warszawskim

Wśród badanych zdecydowaną przewagę zyskała opinia, że nasza armia jest zbyt uzależniona od sojuszników, Układu Warszawskiego - podziela ją 86,1% chłopców i 76,8% dziewcząt. Za wystąpieniem z Układu Warszawskiego w przypadku hipotetycznego głosowania wypowiedziała się jednak mniejszość, szczególnie dziewcząt. Zwolennicy takiego posunięcia najchętniej widzieliby Polskę jako państwo neutralne (tab.8).

Nastawienia polityczne różnicują wyraźnie stanowisko w tej sprawie (tab.9). Za wystąpieniem z Układu Warszawskiego są głównie niechętni socjalizmowi w Polsce, częściej też twierdzą oni, że nasza armia jest zbyt uzależniona od sojuszników, Układu Warszawskiego. Wśród deklarujących opowiedzenie się za wystąpieniem negatywnie nastawieni do socjalizmu częściej są za związaniem się Polski militarnie z blokiem państw zachodnich niż za neutralnością.

Tabela 8

w procentach

Pytania	Chłopcy	Dziewczęta
Gdyby odbywało się powszechne głosowanie nad dalszą przynależnością do Układu Warszawskiego, to głosował(a)być za:		
- pozostaniem w Układzie Warszawskim,	52,4	74,8
- wystąpieniem z Układu Warszawskiego?	47,6	25,2
Jeśli głosował(a)byś za wystąpieniem z Układu Warszawskiego, to czy w takim wypadku Polska powinna ^{a)} :		
- pozostać neutralna,	78,4	66,9
- związać się militarnie z blokiem państw zachodnich?	21,6	33,1
a) Na pytanie to odpowiadało 521 respondentów.		

Tabela 9

w procentach

Twierdzenia	Respondenci			
	pozytywnie nastawieni		negatywnie nastawieni	
	do ustroju socjalistycznego w Polsce			
	chłopcy	dziewczęta	chłopcy	dziewczęta
Nasza armia jest zbyt uzależniona od sojuszników, Układu Warszawskiego	71,4	66,4	89,5	92,9
W przypadku głosowania był(a)bym za wystąpieniem Polski z Układu Warszawskiego	16,7	12,5	62,9	50,7
Głosując za wystąpieniem Polski z Układu Warszawskiego, był(a)bym za militarnym jej związaniem z blokiem państw zachodnich	12,5	21,4	24,6	36,8
Uwaga - Wyłączono odpowiedzi "Trudno powiedzieć".				

5. Postrzeganie sojuszników i wrogów Polski

Stosunek młodzieży do służby wojskowej wiąże się z ich opinią o tym, jakie państwa są naszymi sojusznikami, a jakie naszymi wrogami. Największa grupa młodzieży (38,6% chłopców i 37,9% dziewcząt) za państwo, którego Polska powinna się najbardziej obawiać, uznała ZSRR. Listę pozostałych państw nieprzyjaznych Polsce, wymienianych przez chłopców i dziewczęta z różną częstością, tworzą m.in. RFN, USA, NRD i Niemcy ogólnie.

Których państw Polska powinna się najbardziej obawiać?

Chłopcy

1 - ZSRR - 38,6%; 2 - RFN - 34,9%; 3 - USA - 18,2%; 4 - NRD - 7,1%; 5 - Niemcy (ogólnie) - 5,9%; 6 - Nie ma takich - 5,2%; 7 - Państwa NATO - 3,6%; 8 - Kraje socjalistyczne (ogólnie) - 1,8%; 9 - Kraje kapitalistyczne (ogólnie) - 1,5%; 10 - Wielka Brytania - 1,5%.

Dziewczęta

1 - ZSRR - 37,9%; 2 - USA - 36,8%; 3 - RFN - 27,1%; 4 - Niemcy (ogólnie) - 12,3%; 5 - NRD - 11,2%; 6 - Kraje kapitalistyczne (ogólnie) - 1,3%; 7 - CSRS - 0,9%.

Znacznie częściej postrzegają ZSRR jako wroga Polski przeciwnicy obowiązkowej służby wojskowej (44,5%) niż jej zwolennicy (35,9%) - tabela 10.

Znaczne różnice między chłopcami a dziewczętami uwidoczniły się w postrzeganiu sojuszników Polski. Wśród chłopców dominuje pogląd, że Polska nie ma prawdziwych sojuszników (30,9%). Druga pod względem wielkości grupa (19,1%) za przyjazny nam kraj uznaje ZSRR. Wśród dziewcząt jest odwrotnie - najczęściej wymienia się ZSRR jako prawdziwego sojusznika Polski (30,0%), rzadziej stwierdza się brak prawdziwych sojuszników (20,4%).

Tabela 10

w procentach

Kto powinien służyć w wojsku?	Których państw Polska powinna się najbardziej obawiać?	
Odpowiedzi chłopców		
Wszyscy mężczyźni zdolni do służby wojskowej	ZSRR	35,9
	RFN	34,3
	USA	24,3
	Niemcy (ogólnie)	10,5
	NRD	6,6
	Nie ma takich	6,6
Nie wszyscy, niektórzy powinni być zwolnieni	RFN	42,7
	ZSRR	26,0
	USA	17,6
	Niemcy (ogólnie)	7,6
	Nie ma takich	5,3
Tylko ci mężczyźni, którzy chcą	ZSRR	44,5
	RFN	32,8
	USA	15,1
	NRD	8,1
	Nie ma takich	4,5
Odpowiedzi dziewcząt		
Wszyscy mężczyźni zdolni do służby wojskowej	USA	42,2
	ZSRR	33,2
	RFN	29,7
	Niemcy (ogólnie)	11,5
	NRD	10,2
Nie wszyscy, niektórzy powinni być zwolnieni	ZSRR	38,1
	USA	32,8
	RFN	23,7
	Niemcy (ogólnie)	17,6
	NRD	15,3
Tylko ci mężczyźni, którzy chcą	ZSRR	50,5
	USA	27,1
	RFN	23,4
	Niemcy (ogólnie)	8,4
	Kraje kapitali- styczne(ogólnie)	1,9

A które państwa zaliczył(a)byś po doświadczeniach lat minionych do prawdziwych sojuszników Polski?

Chłopcy

1 - Nie ma takich - 30,9%; 2 - ZSRR - 19,1%; 3 - CSRS - 11,7%;
4 - USA - 6,7%; 5 - Węgry - 5,6%; 6 - NRD - 4,9%; 7 - Francja - 4,5%; 8 - Wielka Brytania - 2,5%; 9 - Jugosławia - 2,4%; 10 - Kraje socjalistyczne (ogólnie) - 1,9%.

Dziewczęta

1 - ZSRR - 30,0%; 2 - Nie ma takich - 20,4%; 3 - CSRS - 14,3%;
4 - Węgry - 6,7%; 5 - NRD - 4,0%; 6 - USA - 3,8%; 7 - Francja - 2,7%; 8 - Wielka Brytania - 2,2%; 9 - Kraje socjalistyczne (ogólnie) - 1,3%.

Wśród chłopców przeciwnicy obowiązkowej służby wojskowej częściej niż jej zwolennicy podzielają opinię, że Polska nie ma prawdziwych sojuszników (36,7 wobec 24,3%), natomiast aprobujący powszechną służbę wojskową najczęściej (28,7%) za prawdziwego sojusznika Polski uznają ZSRR (tab.11).

Tabela 11

w procentach

Kto powinien służyć w wojsku?	Które państwa zaliczył(a)byś do prawdziwych sojuszników Polski?	
1	2	
Odpowiedzi chłopców		
Wszyscy mężczyźni zdolni do służby wojskowej	ZSRR	28,7
	Nie ma takich	24,3
	CSRS	13,8
	NRD	6,6
	Węgry	6,6
	USA	6,1
Nie wszyscy, niektórzy powinni być zwolnieni	ZSRR	25,2
	CSRS	16,0
	NRD	6,1
	Węgry	6,1
	Bułgaria	3,8
	Kraje socjalistyczne (ogólnie)	3,8
Tylko ci mężczyźni, którzy chcą	Jugosławia	3,1
	Nie ma takich	36,7
	ZSRR	12,3
	CSRS	9,2
	USA	8,4
	Francja	5,0

1	2
Odpowiedzi dziewcząt	
Wszyscy mężczyźni zdolni do służby wojskowej	ZSRR 38,1
	CSRS 16,0
	Nie ma takich 15,3
	Węgry 7,7
	NRD 4,2
Nie wszyscy, niektórzy powinni być zwolnieni	ZSRR 24,4
	Nie ma takich 24,4
	CSRS 13,0
	Węgry 6,9
	USA 4,6
	Kraje socjalis- tyczne (ogólnie) 3,1
Tylko ci mężczyźni, którzy chcą	Nie ma takich 30,8
	ZSRR 14,0
	CSRS 11,2
	Francja 3,7
	Węgry 3,7
	NRD 2,8

ANEKS

Cechy społeczno-demograficzne reprezentatywnej próby uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych (1988 rok)

W warunkach zapewniających anonimowość odpowiedzi (nieobecność nauczyciela w sali lekcyjnej) 1292 uczniów (chłopców i dziewcząt) z 54 wylosowanych z terenu całego kraju szkół samodzielnie wypełniało ankiety.

Chłopcy stanowili więcej niż połowę zbiorowości (52,2%). Spośród ogółu badanych 17,8% uczęszczało do liceum ogólnokształcącego, 20% - technikum, 18,6% - liceum zawodowego, 43,2% - zasadniczych szkół zawodowych.

Na wsi zamieszkiwało 44,2% młodzieży, w miastach: do 20 tys. mieszkańców - 17%, od 20 do 100 tys. - 19,1%, od 100 do 500 tys. - 9,5%, powyżej 500 tys. mieszkańców - 9,1%.

W badanej populacji 36% uczniów było dziećmi robotników, ponad 19% - rolników, 13% - specjalistów średniego szczebla, 8,5% - emerytów i rencistów, 5,1% - inteligencji, 3,9% - pracowników handlu i usług, 3,4% - właścicieli prywatnych zakładów.

Rodzice badanych legitymowali się wykształceniem: podstawowym - 29,7% ojców, 33,4% matek, zawodowym odpowiednio - 35,1 i 24,1%, średnim - 21,2 i 29,6% oraz wyższym 12 i 10,9%.

Rodzice (ojciec lub matka) 19% badanych należeli do PZPR.

Do świeckich organizacji młodzieżowych należało 43% młodzieży, w tym tylko do ZSMP 9,5%, tylko do ZHP 11,8%, tylko do ZMW 8,0%, do samorządu szkolnego 4,6%, a do dwóch i więcej organizacji jednocześnie należało 9,2%.

Jako wierzący określiło się 96,4% uczniów, w tym 62,8% - wierzący i praktykujący regularnie, 27,2% - **wierzący** i praktykujący nieregularnie, 6,4% - wierzący, ale niepraktykujący. Niewierzący, ale chodzący do kościoła stanowili 1%, niewierzący i niepraktykujący tylko 1,6%.

Członkostwo organizacji katolickich deklarowało 14% młodzieży, natomiast udział w ruchu oazowym lub innych formach spotkań młodzieży organizowanych przez Kościół - 35%.

Uczestnictwo w mszy świętej w ostatnią niedzielę (przed przeprowadzeniem badania) zgłosiło 75,8% uczniów. Dalsze 13,6% uczestniczyło we mszy w ciągu ostatniego miesiąca.